

milieu en hoe de regio pas echt droog werd gemaakt nadat hij in 1920 was verdeeld tussen Denemarken en Duitsland en beide staten bereid bleken te investeren in waterbeheer om hun aanspraken op hun deel te legitimeren.

In 'Victory over the sea' gaat Ludwig Fischer in op de Nederlandse dijkbouwtechniek van de vroegmoderne tijd en de invloed die de daaruit voortvloeiende 'overwinning op de zee' heeft gehad op de westerse visie op de natuur. Dat zou daardoor een optimistische visie zijn geworden, die ervan uitgaat dat de mens de natuur kan onderwerpen, wat wordt geïllustreerd met behulp van de laatste scene van Goethe's *Faust*. Mephistopheles krijgt daarin niet Fausts ziel, omdat die aan het eind van zijn leven 'land voor miljoenen' heeft gewonnen uit de zee. Carsten Rasmussen laat zien hoe in de polders van Nordfriesland een heel ander type landbouw ontstond dan op de Geest. In de polders overheersten grote, marktgeoriënteerde bedrijven die met veel loonarbeiders werkten, terwijl op de Geest kleine bedrijfjes overheersten die meer op zelfvoorziening waren gericht. Als oorzaak van dit verschil ziet hij naast verschillen in eigendomsrechten de noodzaak voor voortdurende hoge investeringen in infrastructuur om de laaggelegen polders droog te houden. Dat maakte de polders tot een interessante omgeving voor stedelijke kapitalisten en grote, commerciële boeren.

Al met al bevat dit fraai uitgegeven boek veel interessants over heden en verleden van het Waddengebied. Toch bekruipt mij ook twijfels, maar die betreffen meer de bedoeling van de auteurs. Zij willen de bevolking van het gebied overtuigen van de waarde van natuur en cultuur in het gebied en van de eigen identiteit daarvan. Die bevolking lijkt daartoe vooral braaf te moeten luisteren naar wat de experts te zeggen hebben. We weten dat vandaag de dag zo iets niet werkt. De bevolking wil zelf ook worden gehoord, maar is in dit boek hoofdzakelijk lijdend voorwerp. In slechts één bijdrage wordt ook naar de bewoners geluisterd. Martin Döring en Beate Ratter analyseren interviews met inwoners van Sylt, Amrum en Helgoland, afgenomen terwijl ze een wandeling maken over hun eiland. De inwoners geven daarbij aan wat het landschap daar voor hen betekent. Hier wordt dus serieus onder de loep genomen hoe de bewoners zelf het landschap beleven. Dit hoofdstuk lijkt nogal onder een inleiding met veel sociaalwetenschappelijk jargon – waarom denken sommige wetenschappers toch dat je zoveel mogelijk moeilijke woorden moet gebruiken om wetenschappelijk over te komen? Maar de bedoeling is mooi en de auteurs concluderen terecht dat de rol van de bevolking veranderd zou kunnen worden van mensen die geïnformeerd moeten worden in die van actieve en participerende 'stakeholders'. Dat lijkt mij een vruchtbaarder benadering.

Met het gebruik van jargon valt het overigens mee in dit boek, de meeste hoofdstukken zijn toegankelijk geschreven. Soms treffen we zelfs humor aan, zoals bij Hans Renes die stropers definieert als 'hunters belonging to the wrong social class' (p. 48). Al met al een mooi, informatief en toegankelijk boek. Nou ja, toegankelijk ... afgezien van de prijs dan, want honderdnegen euro is wel pittig. Gelukkig zijn er nog altijd bibliotheken.

MAURITS W.
ERTSEN

Lotte Jensen & Adriaan Duiveman (red.), *Welke verhalen vertellen we? Narratieve strategieën rondom waterbeheer en zeespiegelstijging*. Nijmegen: Radboud Universiteit 2020, 48 pp, geen ISBN. Gratis download via www.lottejensen.nl/boeken/welke-verhalen-vertellen-we.

Recent verscheen onder redactie van Jensen en Duiveman de brochure *Welke verhalen vertellen we? Narratieve strategieën rondom waterbeheer en zeespiegelstijging*, over vertelwijzen in het Nederlandse waterbeheer. De teksten – drie essays en vier interviews – zijn de weergave van een bijeenkomst van begin 2020 waarin werd besproken 'hoe we kennis op het gebied van de cultuur- en waterstaatsgeschiedenis, communicatie en bestuurskunde met elkaar kunnen verbinden in het licht van de hedendaagse debatten rondom waterbeheer en zeespiegelstijging' (p. 5). Ik vind de brochure zeer interessant, maar misschien niet helemaal om de redenen die de opstellers voor ogen hadden.

De brochure hoopt te verduidelijken welke strategieën effectief zijn in communicatie rondom zeespiegelstijging. Wat mij betreft wordt het in de brochure wel duidelijk hoe experts over communicatie denken, maar komt er geen duidelijke strategie naar voren – in elk geval niet eentje die verder gaat dan ‘doe iets wat het publiek aanspreekt’. Ik vind het eigenlijk ook niet zo verrassend dat er geen eenduidige strategie uitkomt. Ten eerste lijkt het mij best lastig om wat er in het verleden is gebeurd zomaar te vertalen naar een handelingsperspectief voor het heden en de toekomst. Ten tweede is het vast niet zo dat communicatie-experts het met elkaar eens zijn over de te volgen strategie. Ten derde worden in de brochure vooral voorbeelden gegeven van ‘snelle rampen’ (overstromingen), terwijl de toekomstgerichte boodschap vooral lijkt te gaan over ‘langzame rampen’ (zeespiegelstijging).

Ik vind het ook niet erg dat er geen eenduidig handelingsperspectief wordt geschetst. Zoals ook in het voorwoord netjes wordt gezegd, zijn communicatiestrategieën ‘nooit neutraal, maar beogen [zij] een effect te bewerkstelligen’ (p. 5). Geschiedenis als discipline is er over het algemeen juist goed in om dat idee helder neer te zetten. Als er een les uit geschiedenis kan komen, zou het zijn dat er geen eenduidig antwoord mogelijk is! Ik vind het daarom eigenlijk enorm storend hoe in het afsluitende essay van Duiveman een historische analyse van militair taalgebruik in waterbeheer – niet opzienbarend, wel herkenbaar – rechtstreeks wordt gekoppeld aan een oproep om andere prioriteiten te definiëren, namelijk ‘demilitariseren’. Dus weg van het water als vijand.

Zonder meer worden Zeeuwen als een eenheid opgevoerd als het gaat om verzet tegen de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. Sterker nog, een paar zinnen later wordt een dergelijke houding aan alle Nederlanders toegeschreven (p. 45). Er wordt geclaimd dat bepaalde narratieven hielpen om Nederlanders te mobiliseren om inspanningen te doen, geld te geven, et cetera. Van het onderzoek van (nota bene) de groep waar Duiveman werkt, meende ik juist te hebben onthouden dat verhalen rond waterbeheer en rampen bij uitstek aangeven hoeveel onenigheid er steeds bestond in het gebied wat we Nederland noemen.

De stelling dat ‘communicatiemedewerkers, journalisten en burgers van nu [...] soms terug[grijpen] op narratieven die al door dichters en schrijvers in de zeventiende eeuw, of eerder, werden verteld’, is zonder meer ook van toepassing op de brochure zelf. Zoals gezegd, het laatste essay spant daarbij de kroon wat mij betreft, maar ik zou denken dat het openen van een interview met een waterexpert met de constatering dat er al in de jeugd van die persoon de intieme relatie met water was, redelijk dicht komt bij het cliché dat water bij alle Nederlanders tussen de oren zit.

Kortom, ik vind het een fascinerende brochure, maar dan vooral omdat in drie essays en vier interviews de experts uit verschillende organisaties en academische disciplines juist niet overtuigen in het leggen van verbanden tussen verleden en heden. Ik hoop dat de brochure een uitnodiging is om de complexe relatie tussen historisch onderzoek, gewenste toekomst en passende handelingsstrategieën in het waterbeheer verder uit te diepen.

